

УДК 336:061.5

Оксана Володимирівна ОРЛИК

кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної кібернетики та інформаційних технологій, Одеський національний економічний університет, e-mail: orox@ukr.net

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗАГРОЗ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВ

Орлик, О. В. Класифікація та систематизація загроз фінансово-економічній безпеці підприємств // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред.: М. І. Зверякова (голов. ред.) та ін. (ISSN 2313-4569). – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2017. – № 1 (62). – С. 106–115.

Анотація. У статті досліджено сутність загрози по відношенню до фінансово-економічної безпеки підприємства. Виявлено характерні особливості та ознаки загроз втрати фінансово-економічної безпеки. Визначено перелік групувальних ознак для класифікації та систематизації загроз фінансово-економічній безпеці підприємств за принципом врахування суттєвих відмінностей між різними загрозами. На основі узагальнення наукових підходів сформовано актуальну класифікаційну систему загроз фінансово-економічній безпеці, яка дозволяє ранжувати загрози з метою їх найбільш повнішої і точної ідентифікації при побудові системи фінансово-економічної безпеки підприємства. В рамках наведеної класифікаційної системи розглянуто запропоновані автором групувальні ознаки та види загроз фінансово-економічній безпеці підприємств.

Ключові слова: фінансово-економічна безпека; загрози фінансово-економічній безпеці; класифікація; класифікаційна система загроз.

Оксана Владимировна ОРЛИК

кандидат экономических наук, доцент кафедры экономической кибернетики и информационных технологий, Одесский национальный экономический университет, e-mail: orox@ukr.net

КЛАССИФИКАЦИЯ И СИСТЕМАТИЗАЦИЯ УГРОЗ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ

Орлик, О. В. Классификация и систематизация угроз финансово-экономической безопасности предприятий // Вестник социально-экономических исследований: сб. науч. трудов; под ред.: М. И. Зверякова (глав. ред.) и др. (ISSN 2313-4569). – Одесса: Одесский национальный экономический университет. – 2017. – № 1 (62). – С. 106–115.

Аннотация. В статье исследована сущность угрозы по отношению к финансово-экономической безопасности предприятия. Выявлены характерные особенности и признаки угроз потери финансово-экономической безопасности. Определен перечень группировочных признаков для классификации и систематизации угроз финансово-экономической безопасности предприятий по принципу учета существенных различий между различными угрозами. На основе обобщения научных подходов сформирована актуальная классификационная система угроз финансово-экономической безопасности, позволяющая ранжировать угрозы с целью их наиболее полной и точной идентификации при построении системы финансово-экономической безопасности предприятия. В рамках приведенной классификационной системы рассмотрены предложенные автором группировочные признаки и виды угроз финансово-экономической безопасности предприятий.

Ключевые слова: финансово-экономическая безопасность; угрозы финансово-экономической безопасности; классификация; классификационная система угроз.

Oksana ORLYK

PhD in Economics, Associate Professor, Department of Economic Cybernetics and Information Technology, Odessa National Economics University, e-mail: orox@ukr.net

CLASSIFICATION AND SYSTEMATIZATION OF THE THREATS TO FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISE

Orlyk, O. (2017). *Classification and systematization of the threats to financial and economic security of enterprise*. Ed.: M. Zveryakov (ed.-in-ch.) and others [Teoretychni aspekty zabezpechennia finansovo-ekonomichnoi bezpeky na pidpriemstvakh; za red.: M. I. Zveriyakova (gol. red.) ta in.], *Socio-economic research bulletin; Visnik social'no-ekonomichnih doslidzen'* (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, No. 1 (62), pp. 106–115.

Abstract. The article investigates the essence of the threat in relation to the financial and economic security of enterprise. The characteristic features and signs of threats to lose the financial and economic security are determined. The list of grouping attributes for risks classification and systematization of the threats to enterprises financial and economic security on the principle of taking into account significant differences between different threats is determined. On the basis of scientific approaches synthesis, the actual classification system of financial and economic security threats was formed, which allowed ranking of threats with a view to their most complete and accurate identification when constructing the system of enterprise financial and economic security. Within the framework of the above mentioned classification system, the grouping signs and types of threats to the enterprise financial and economic security that were proposed by the author, were considered.

Keywords: financial and economic security; threats to financial and economic security; classification; threats classification system.

JEL classification: M210

Постановка проблеми у загальному вигляді. Діяльність підприємств України пов'язана з різноманітними загрозами. Загрози фінансово-економічній безпеці підприємств численні й багатопланові, що вимагає їх певної впорядкованості з метою встановлення дієвого контролю за можливістю перетворення цих загроз з потенційних в реальні та вжиття адекватних заходів щодо запобігання цим процесам. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства забезпечується цілеспрямованим впливом на виникаючі загрози, здатні вплинути на ринкові перспективи бізнесу і його вартість. Умовою якісного управління фінансово-економічною безпекою підприємства є визначення таких загроз, а результатом – їх нейтралізація і мінімізація.

Оскільки сьогодні загрози фінансово-економічній безпеці підприємств є найбільш непередбачуваними і руйнівними, то це обумовлює необхідність їх подальшого наукового дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Аналіз наукових джерел останніх років показав, що науковці переважно приділяють увагу дослідженню загроз, які впливають на економічну безпеку суб'єктів господарювання.

Питання стосовно сутності, класифікації та шляхів мінімізації загроз фінансовій складовій економічній безпеці підприємств знайшли відображення в наукових працях таких вчених, як: Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, О. Р. Бойкевич, В. В. Каркавчук [1], І. А. Бланк [2], Р. С. Папехін [3], А. М. Штангрет [4], О. М. Підхомний, Н. О. Микитюк, І. П. Вознюк [5], О. М. Бадаєва [6], Г. А. Саруханян [7], І. П. Мойсеєнко, О. М. Марченко [8] та ін. Проте в науковій літературі немає узгодженої думки стосовно класифікації та складу загроз, які здійснюють вплив на формування фінансово-економічної безпеки підприємств.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Розглядаючи проблеми фінансово-економічної безпеки підприємств виникає необхідність більш ретельного вивчення різновидів загроз, що впливають на її рівень. Незважаючи на те, що дослідження вказаної проблеми має принципове теоретичне і практичне значення, загальноприйнята класифікація загроз фінансово-економічній безпеці підприємств відсутня в науковій літературі. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне розглянути цю проблему і викласти своє бачення щодо цього питання, що обумовило вибір теми, мету та задачі статті.

Постановка завдання. Метою та завданнями статті є: дослідити сутність загрози фінансово-економічній безпеці підприємства; виявити характерні особливості та ознаки загроз втрати фінансово-економічної безпеки підприємствами; визначити перелік групувальних ознак для класифікації і систематизації загроз фінансово-економічній безпеці за принципом врахування суттєвих відмінностей між загрозами; на основі узагальнення наукових підходів сформулювати актуальну класифікаційну систему загроз фінансово-

економічній безпеці, яка дозволяє ранжувати загрози з метою їх найбільш повнішої і точної ідентифікації при побудові системи фінансово-економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах суб'єкти господарювання постійно знаходяться під впливом різноманітних загроз і небезпек, які походять із зовнішнього та внутрішнього середовища, та різні за своїм змістом, виникненням, систематичністю прояву, ступенем керованості, нейтралізації, тривалістю впливу на функціонування і розвиток суб'єкта господарювання [9, с.306].

Кожне підприємство працює в специфічних умовах конкретних ринків, має свої особливості, і, відповідно, потребує гнучких способів реагування на загрози фінансово-економічній безпеці, які легко адаптуються до нових нестандартних ситуацій.

Фінансова безпека посідає особливе місце в системі економічної безпеки підприємства. Варто відзначити, що: суть фінансової безпеки підприємства вчені переважно розуміють як фінансову стійкість і/або як захищеність від загроз; головною метою фінансової безпеки виступає гарантування фінансової стійкості та максимально ефективного функціонування підприємства у поточному періоді та високий потенціал розвитку в майбутньому; головною умовою – здатність протистояти існуючим і виникаючим небезпекам та загрозам, які здатні завдати фінансової шкоди підприємству [10, с.224].

Управління фінансово-економічною безпекою забезпечується цілеспрямованим впливом на загрози, що здатні вплинути на вартість та ринкові перспективи бізнесу. Результатом такого впливу виступає нейтралізація і мінімізація загроз фінансово-економічній безпеці.

Аналіз низки наукових робіт дозволяє констатувати, що стосовно фінансово-економічної безпеки підприємства загрозу її втрати можна визначити як:

- наявне чи потенційно можливе явище або чинник, що створює небезпеку для реалізації фінансових інтересів підприємства [4, с.332];
- потенційні або реальні дії фізичних або юридичних осіб, що порушують стан захищеності суб'єкта підприємницької діяльності та здатні призвести до припинення його діяльності, або до фінансових та інших втрат [5, с.120];
- можливий негативний наслідок дії факторів зовнішнього середовища і внутрішньої еволюції компанії для її фінансового стану [7, с.7];
- стан того чи іншого фактора його зовнішнього або внутрішнього середовища (або їх сукупності), який прямо або трансформуючись, може негативно вплинути на фінансовий стан та (або) фінансові інтереси підприємства, призвести до зниження його фінансової стійкості, або перешкодити його фінансовому розвитку [8, с.32–33];
- реальну або потенційну можливість прояву деструктивного впливу різних чинників на фінансовий розвиток підприємства, що призводить до певного економічного збитку [11, с.48];
- наявне чи потенційно можливе явище або дія, що створює небезпеку для реалізації фінансових інтересів підприємства та перешкоджає ефективному використанню наявних ресурсів і ринкових можливостей [12, с.249].

Проведені дослідження дозволяють констатувати, що загроза втрати фінансово-економічної безпеки:

- найбільшою мірою притаманна діяльності підприємств в умовах ринкової економіки;
- супроводжує реалізацію майже всіх видів фінансових операцій і напрямів фінансової діяльності підприємства;
- є результатом виникнення суперечностей між фінансовими інтересами підприємства та зовнішнього фінансового середовища та між суб'єктами внутрішнього середовища;
- має непостійний характер, тому що загроза може змінюватися в процесі розвитку підсистеми забезпечення фінансової безпеки підприємства;
- має об'єктивний характер, який проявляється незалежно від того, враховується вона суб'єктами забезпечення фінансової безпеки чи ні;
- завдає безпосередній або опосередкований збиток підприємству, внаслідок її негативного впливу [4, с.332; 13, с.117–118; 14, с.169–170].

Поняття «загрози фінансовій безпеці підприємства» варто вважати більш комплексною категорією, оскільки цей вид загрози не тільки фінансовим інтересам, але й самому фінансовому стану, фінансовим технологіям та інструментам, ефективному й сталому розвитку фінансової системи підприємства [13, с.119].

Згідно з [5, с.123], в типовому випадку можна виділити три ознаки, характерні для загроз фінансовій безпеці підприємницької діяльності, а саме: свідомий і корисливий характер; спрямованість дій на завдання збитків суб'єкту підприємництва; протиправний характер.

При цьому, загрозою фінансовій безпеці підприємництва може бути не будь-яка дія, що має негативні наслідки. Дії, визначені як загрози, свідомо спрямовані на отримання певної вигоди від фінансової дестабілізації підприємства, від посягань на його фінансову безпеку. Загрози, зазвичай, передбачають порушення законодавчих норм певної галузі права і зумовлюють певну відповідальність осіб, які це здійснюють [5, с.120–121].

Наслідки конкретної реалізації загроз зрештою проявляються у вигляді збитку (шкоди), що може набувати форму прямої втрати (втрати доходу, капіталу тощо) або непрямой (упущена вигода, зниження фінансової репутації підприємства тощо). Отож, можливість реальної реалізації загроз фінансовій безпеці підприємства є ризиком, який може викликати прямі або непрямі втрати для його функціонування.

Своєчасне виявлення реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, визначення інструментів та можливості їх усунення є ключовим фактором забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Розглядаючи фінансово-економічну безпеку підприємств як систему захисту та протидії різного роду небезпекам і загрозам виникає необхідність у класифікації загроз з метою їх більш ретельного вивчення, обґрунтованого використання засобів їх попередження і нейтралізації, управління наслідками їх впливу.

У науковій літературі мають місце різні класифікації загроз фінансовій безпеці для різного виду об'єктів (держави, галузі, підприємства). Більшість дослідників наводять у своїх працях класифікацію загроз фінансовій безпеці стосовно загальнодержавного рівня. У цьому дослідженні акцент ставиться на визначенні системи загроз фінансово-економічній безпеці на мікрорівні, тобто на рівні підприємства.

Загрози фінансовій складовій економічній безпеці підприємства дуже різноманітні. Існує багато поглядів стосовно того, що варто відносити до загроз фінансово-економічній безпеці. Виходячи з цього, актуальним є здійснення систематизації таких поглядів і розробка класифікаційної системи загроз фінансово-економічній безпеці з метою їх найбільш повної і точної ідентифікації при побудові системи фінансово-економічної безпеки підприємства.

В основі будь-якої класифікації загроз фінансовій безпеці лежать дві ознаки: причини їх виникнення та вплив загроз на параметри економічних систем [15, с.21]. Це дуже важливо для їх аналізу і оцінки наслідків їх впливу на фінансову безпеку.

Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, О. Р. Бойкевич та В. В. Каркавчук [1, с.34] класифікують загрози фінансовій безпеці підприємства за: місцем виникнення; ставленням до загроз; ступенем важкості наслідків; об'єктом посягань; можливістю здійснення; формою збитку; тривалістю дії; частотою дії; рівнем прогнозованості; можливістю попередження; суб'єктами загроз.

Розгорнута класифікація загроз наведена І. А. Бланком в [2, с.77–79], який визначив такі ознаки загроз фінансовим інтересам підприємства і його фінансовій безпеці: об'єктна спрямованість; характер прояву; джерела виникнення; характер походження; часовий період; рівень ймовірності реалізації; розмір можливого збитку; можливість передбачення.

Цікавим є підхід О. М. Підхормого, Н. О. Микитюка та І. П. Вознюка [5, с.121–122], які класифікують загрози фінансовій безпеці підприємницької діяльності за: джерелом виникнення; рівнем тяжкості наслідків; рівнем вірогідності; стадіями підприємницької діяльності; об'єктами посягань; суб'єктами загроз; формою збитку.

О. М. Бадаєва [6, с.5] пропонує такі класифікаційні ознаки видів загроз фінансовій безпеці підприємств: за видами діяльності; за масштабами джерела впливу; за пріоритетними інтересами власників підприємства; за рівнем впливу на фінансову безпеку.

Згідно з Г. А. Саруханяном [7, с.12] класифікація загроз фінансовій безпеці підприємства може бути проведена за: структурними елементами фінансової безпеки; джерелами походження; сферами прояву; тривалістю; рівнем небезпеки; масштабами можливих збитків; ступенем прогнозованості; характером виникнення.

На думку І. П. Мойсеєнко та О. М. Марченко [8, с.33–34], в узагальненій класифікації загроз фінансово-економічній безпеці підприємства доцільно виділяти такі класифікаційні ознаки: безпосередність впливу; ступінь сформованості; можливість виявлення; джерела виявлення; об'єкти, яким вони загрожують; масштаб можливого впливу на підприємство; вплив на певний вид діяльності; вид фінансово-економічних інтересів підприємства; тривалість; ймовірність реалізації; розмір ймовірних збитків; можливість передбачення; об'єктивність чи суб'єктивність зумовленості; ступінь їх суб'єктивного сприйняття.

Для досягнення мети цього дослідження потрібно вирішити таке завдання: визначити перелік групвальних ознак для класифікації і систематизації загроз фінансовій безпеці підприємства. Це завдання будемо вирішувати за принципом врахування суттєвих відмінностей між різними загрозами.

На основі узагальнення наукових підходів щодо класифікації загроз фінансово-економічній безпеці пропонуємо їх класифікаційну систему, яка дозволяє ранжувати загрози фінансово-економічній безпеці підприємства, і включає такі їх види:

- за джерелом виникнення: зовнішні та внутрішні загрози;
- за об'єктом посягань: загрози фінансовим, матеріальним, інформаційним та трудовим (кадровим) ресурсам;
- за суб'єктами загроз: загрози з боку кримінальних структур, недобросовісних конкурентів, контрагентів, власних працівників;
- за можливістю здійснення: реальні та потенційні загрози;
- за характером впливу: прямі та непрямі загрози;
- за характером причинно-наслідкового зв'язку: явні та приховані загрози;
- за характером виникнення: загрози, що виникають за об'єктивних обставин, та загрози, які є наслідком прийняття суб'єктивних рішень;
- за часовим періодом: поточні та довготривалі загрози;
- за тривалістю дії: тимчасові й постійні загрози;
- за рівнем ймовірності реалізації: загрози з високим, середнім та низьким рівнем реалізації;
- за розміром ймовірних збитків: загрози з допустимим, критичним та катастрофічним розміром збитків;
- за рівнем тяжкості наслідків: загрози з високою, значною, середньою та низькою тяжкістю наслідків;
- за рівнем небезпеки: загрози, що призводять до втрати вартості або прибутку підприємства та переборні в короткостроковому, середньостроковому та довгостроковому періодах, та загрози, що призводять до банкрутства підприємства;
- за формою збитку: загрози, реалізація яких завдає прямого збитку, та загрози, реалізація яких призведе до упущеної вигоди;
- за можливістю передбачення: прогнозовані та непрогнозовані загрози;
- за ступенем прогнозованості: загрози з високим та низьким ступенем прогнозованості;
- за можливістю попередження: загрози, які можуть бути попереджені, не можуть бути попереджені, та частково можуть бути попереджені;
- за стадіями підприємницької діяльності: загрози на стадії створення підприємства, загрози на стадії функціонування підприємства;
- за масштабами можливого впливу: загрози фінансовій безпеці підприємства в цілому, загрози фінансовій безпеці окремого структурного підрозділу, загрози фінансовій безпеці окремої господарської операції;

- за видами діяльності: загрози, що виникають в операційній, фінансовій та інвестиційній діяльності;
- за сферами прояву: загрози при збуті виробленої продукції, при операціях на фондовому ринку, при кредитуванні, при формуванні активів, при кругообігу оборотного капіталу, при розміщенні тимчасово вільних грошових коштів, при валютних операціях, при здійсненні дивідендної політики, при створенні дочірніх структур, при злиттях і поглинаннях, при формуванні інтелектуального капіталу;
- за характером загроз: загрози виробничого, соціального, законодавчого та економічного характеру;
- за видами фінансово-економічних інтересів підприємства: загрози поточним і довгостроковим фінансово-економічним інтересам підприємства;
- за функціональними складовими (розробка автора): загрози бюджетній, грошово-кредитній, банківській, інвестиційній, інноваційній, інформаційній, фондовій, страховій, зовнішньоекономічній складовій фінансової безпеки;
- за рівнем виникнення (розробка автора): загрози, що виникають і проявляються на макрорівні, мезорівні та мікрорівні.

Більшість з наведених видів загроз розглянута в економічній літературі. Виходячи з цього, розглянемо більш детально запропоновані автором види загроз фінансово-економічній безпеці в рамках виділених в процесі дослідження критеріїв їх ідентифікації.

Пропонуємо ввести класифікацію загроз фінансово-економічній безпеці підприємств за функціональними складовими та рівнем виникнення.

За функціональними складовими можна виділити загрози: бюджетній, грошово-кредитній, банківській, інвестиційній, інноваційній, інформаційній, фондовій, страховій, зовнішньоекономічній складовій фінансової безпеки підприємства. Така класифікація загроз дозволить співставити конкретну сукупність загроз з відповідним рівнем складової фінансової безпеки підприємства, тобто виділити об'єкт впливу та поточний рівень складової фінансової безпеки. Порівняння у часі наявних загроз за кожною складовою та їх рівнів характеризуватиме ефективність управління фінансовою безпекою підприємства.

За рівнем виникнення можна виділити загрози, що виникають і проявляються на макрорівні, мезорівні та мікрорівні.

Загрози, що виникають і проявляються на макрорівні, є сукупністю всіх тих умов та чинників, які здатні спричинити негативний вплив на господарський процес підприємства та його фінансово-економічну безпеку на загальнонаціональному чи загальносвітовому рівні.

До зовнішніх загроз макрорівня можуть бути віднесені всі ті фактори (умови, дії), які ускладнюють чи унеможливають здійснення господарської діяльності підприємством на ринках окремих країн чи на глобальному ринку в цілому [16, с.130].

До зовнішніх загроз макрорівня можна віднести [8, с.34–35]: стагнацію або кризовий стан національної економіки; високий рівень інфляції; низьку купівельну спроможність населення; зниження місткості внутрішнього ринку країни внаслідок демографічної ситуації; недосконалість господарського законодавства, його нестабільність; високий рівень податкових ставок; коливання курсів валют; девальвацію національної грошової одиниці; несприятливий інвестиційний клімат; нерозвиненість фінансової інфраструктури; енергетичну залежність від інших країн світу; дефіцит або відсутність власних природних ресурсів; несприятливі міжнародні угоди, рішення або дії з боку окремих іноземних держав (економічна блокада, ембарго тощо); надзвичайні ситуації та стихійні лиха; зниження кількісних та якісних характеристик трудових ресурсів; форс-мажорні обставини (військові, соціальні конфлікти тощо).

Загрози, що виникають та проявляються на мезорівні, поєднують усі ті умови та чинники, які можуть негативно впливати на господарську діяльність підприємства із безпосереднього зовнішнього середовища і, як наслідок, на рівень його фінансово-економічної безпеки.

До зовнішніх загроз мезорівня можна віднести загрози з боку постачальників, конкурентів, споживачів, банків, органів державної та місцевої влади, ЗМІ, громадських організацій, профспілок.

З боку постачальників: зрив, неналежне виконання укладених договорів; відмова від співробітництва; низька якість сировини, комплектуючих матеріалів; високий рівень цін; неритмічність постачання. З боку конкурентів: жорстка цінова та нецінова конкуренція; застосування її недобросовісних форм, зокрема недобросовісної реклами; копіювання товарного знаку чи товарної марки; переманювання цінних кадрів та клієнтури конкурентами; комерційний шпідіаж; недружні захоплення та поглинання, рейдерство тощо. З боку споживачів: розрив договірних відносин; відмова від відвантаженої продукції; затримка її оплати; неплатоспроможність, банкрутство дебіторів; зміна смаків та уподобань споживачів. З боку банків: високий рівень кредитних ставок; жорсткі умови надання кредитів; неналежний розвиток окремих банківських послуг. З боку органів державної та місцевої влади: дискримінація підприємства; корупція посадових осіб; надання податкових та інших пільг конкурентам та інші. З боку ЗМІ, громадських організацій, профспілок: поширення будь-якої інформації, що може негативно вплинути на діловий імідж підприємства; висунення вимог, які суперечать фінансово-економічним інтересам підприємства; організація страйків працівників підприємства та інші [8, с.35].

Загрози фінансово-економічній безпеці, що виникають і проявляються на мікрорівні, являють собою загрози на рівні підприємства і є достатньою мірою керованими. Тобто, рівнем впливу на фінансово-економічну безпеку кожної з таких загроз можна ефективно управляти за умови побудови відповідної системи забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Загрози внутрішнього середовища знаходять своє відображення в загальній системі управління підприємством, у сфері фінансового менеджменту, у виробничій та маркетинговій підсистемах підприємства.

У загальній системі управління підприємством такими загрозами виступають: невизначеність місії та цілей розвитку; невідповідність їм організаційної структури; низька кваліфікація управлінського персоналу; відсутність належної мотивації працівників; нечітка або взагалі не розроблена система відповідальності керівників та працівників; прийняття необґрунтованих господарських рішень; зосередження управління і права власності в одних руках; конфлікти між управлінськими кадрами і трудовим колективом. У сфері фінансового менеджменту підприємства до таких загроз можна віднести: недосконалу його організацію; відсутність чи неефективність фінансового планування та контролю; неефективне управління активами та капіталом; ризиковану політику фінансування; дефіцит фінансових ресурсів; незбалансованість грошових потоків; неправильну (не спрямовану на розвиток) політику використання прибутку; недиверсифіковану фінансову діяльність; високий рівень ризику портфеля фінансових інвестицій; зниження інвестиційної активності; зменшення рентабельності інвестиційних проектів, портфеля фінансових інвестицій; відсутність або недостатній обсяг резервних та страхових фондів. У виробничій підсистемі підприємства такими загрозами виступають: незадовільний техніко-технологічний рівень виробництва; зношеність основних фондів; незавантаженисть виробничих потужностей; простої обладнання; високий рівень і неоптимальна структура виробничих витрат. У маркетинговій підсистемі підприємства до таких загроз можна віднести: невідповідність стратегії маркетингу ринковій ситуації; нехтування маркетинговими дослідженнями; обмежену товарно-асортиментну політику; необґрунтовану цінову політику; низьку конкурентоспроможність продукції; відсутність або неефективність маркетингових комунікацій; неправильну збутову політику; високий рівень збутових витрат [8, с.35–36].

Вважаємо, що запропонована класифікаційна система загроз є інформативною та має інтегральний характер, що дозволить виявляти конкретні загрози і оцінювати їх можливі наслідки, вибирати найбільш ефективні методи їх мінімізації і нейтралізації та забезпечувати необхідну оперативність дій, цілеспрямовано розробляти комплекс заходів з управління

фінансово-економічною безпекою, створювати відповідні резерви для мінімізації можливих наслідків загроз фінансово-економічній безпеці підприємства.

Звісно, що запропонована класифікаційна система загроз з часом може бути розширена і конкретизована шляхом введення інших класифікаційних ознак і виокремлення інших груп загроз. Крім того, враховуючи різноманітний прояв загроз фінансовій безпеці підприємства, одну й ту ж загрозу можна одночасно відносити до різних класифікаційних груп.

Кожне підприємство залежно від конкретної ситуації повинно визначити (спрогнозувати) найбільш значущі (небезпечні) із загроз і виробити систему заходів щодо їх своєчасного виявлення, попередження чи послаблення. В процесі аналізу відбувається виявлення потенційних і реальних небезпек і загроз, причин і джерел їх зародження, формулюється проблемна ситуація і відбувається опрацювання попередніх заходів щодо їх усунення. Необхідно з'ясувати можливі наслідки дії та впливу загроз, визначити приховані перешкоди при вирішенні завдань бізнесу, передбачити резервні можливості, підстрахуватися на випадок невдалого або небажаного розвитку подій.

Керівники та менеджери підприємства при вивченні ринку, можливостей конкурентів, різноманітної внутрішньої та зовнішньої інформації, можуть передбачити заходи з нейтралізації або пом'якшення небажаних наслідків загроз і небезпек, що дасть можливість забезпечити необхідний рівень фінансово-економічної безпеки. При цьому варто зауважити, що при зміні одного із факторів, що піддається коригуванню для мінімізації ризику, небезпеки чи загрози, в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки виникає ланцюгова реакція, яка зачіпає всі фактори і створює нові механізми їх взаємодії [17, с.161].

Вивчення процесів і тенденцій зародження, загострення і згасання загроз дозволяє створити методологічну базу щодо управління фінансово-економічною безпекою та стійким розвитком підприємства в динамічно мінливому середовищі.

Мінімізація та нейтралізація загроз фінансово-економічній безпеці підприємства здійснюється в процесі управління ними з використанням різних засобів впливу. Засоби впливу являють собою можливості (способи реакції на ситуацію), які є у підприємства для того, щоб на практиці впливати на загрози і небезпеки фінансово-економічній безпеці, знижуючи ймовірність пов'язаних з ними втрат і їх потенційну величину. Вибір засобів впливу на загрози і небезпеки має за мету мінімізувати можливий збиток у майбутньому.

Різнманіття засобів впливу на загрози фінансово-економічній безпеці створює перед підприємством проблему вибору найбільш прийняттого у певній ситуації заходу. Специфіка управління загрозами фінансово-економічній безпеці підприємства полягає в тому, що частина засобів впливу може бути застосована при нейтралізації конкретних загроз, а частина забезпечує комплексний вплив на процеси їх виникнення.

Застосування конкретних засобів впливу на загрози фінансово-економічній безпеці залежить від специфіки та багатогранності господарської діяльності підприємства, специфіки роботи галузі, в якій воно працює.

Висновки і перспективи подальших розробок. За результатами дослідження можна зробити такі висновки. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства передбачає класифікацію і систематизацію загроз її втрати. Це положення має принципове значення для вироблення і реалізації конкретних заходів у системі управління фінансово-економічною безпекою, спрямованих на попередження та нейтралізацію цих загроз.

Загрози фінансово-економічній безпеці підприємства мають складну ієрархічну структуру і можуть бути класифіковані за низкою ознак. Необхідність комплексного аналізу загроз з урахуванням їх співпідпорядкованості, структурних взаємозв'язків з метою розробки адекватних захисних реакцій підприємства робить актуальним формування ефективного методичного забезпечення системи управління фінансово-економічною безпекою.

Розгляд класифікаційної системи загроз дає можливість підготувати основу для подальших досліджень, пов'язаних з визначенням методів та напрямків попередження та нейтралізації загроз фінансово-економічній безпеці підприємств.

Література

1. Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р., Каркавчук В. В. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія / за ред. Т. Г. Васильціва. – Львів: Ліга-Прес, 2012. – 386 с.
2. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия. – 2-е изд. – К.: Эльга, 2009. – 778 с.
3. Папехин Р. С. Факторы финансовой устойчивости и безопасности предприятия: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит». – Волгоград, 2007. – 21 с.
4. Штангрет А. М. Методичні аспекти управління фінансовою безпекою підприємств // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техніч. праць. – 2013. – Вип. 23.2. – С. 328–335.
5. Підхомний О. М., Микитюк Н. О., Вознюк І. П. Типологія загроз фінансовій безпеці суб'єктів підприємницької діяльності. URL: http://vlp.com.ua/files/20_29.pdf.
6. Бадаева О. Н. Оценка финансовой безопасности малых и средних предприятий: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит». – Иваново, 2013. – 20 с.
7. Саруханян Г. А. Финансовая безопасность компании: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит». – М., 2013. – 23 с.
8. Мойсеєнко І. П., Марченко О. М. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. посіб. – Львів, 2011. – 380 с.
9. Орлик О. В. Напрямки формування надійної системи економічної безпеки суб'єктів господарювання // Соціально-економічні аспекти розвитку економіки та управління: зб. матер. міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції (16-17 січня 2014 р.). – Дніпропетровськ: ФОП Дробязко С.І., 2014. – С. 306–309.
10. Орлик О. В. Механізм управління фінансово-економічною безпекою підприємства та його основні складові // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2015. – Вип. 2 (19). – С. 222–232.
11. Запорожцева Л. А. Финансовая безопасность предприятия при переходе на МСФО // Международный бухгалтерский учет. – 2011. – № 36 (186). – С. 46–51.
12. Мандзіновська Х. О. Методичні засади процесу гарантування фінансової безпеки машинобудівного підприємства // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техніч. праць. – 2015. – Вип. 25.4. – С. 248–253.
13. Картузов Є. П. Вплив ризиків і загроз на стан фінансової безпеки підприємств // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 9 (135). – С. 115–124.
14. Мандзіновська Х. О. Внутрішні загрози фінансовій безпеці підприємства // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2016. – Вип. 4 (04). – С. 167–171.
15. Соколов Ю. А. Финансовая безопасность экономических систем. – М.: Анкил, 2010. – 264 с.
16. Сирота В. С. Попередження загроз як основний напрям забезпечення економічної безпеки підприємства // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2014. – Вип. 8. – Ч. 7. – С. 129–132.
17. Орлик О. В. Аналіз факторів впливу на економічну безпеку підприємств та методи захисту від загроз і нейтралізації їх наслідків // Тренди та інновації в сучасній економіці: кол. монографія / за ред. О. С. Іванілова. – Харків: ХНУБА, 2015. – С. 154–165.

References

1. Vasylytsiv, T. G., Voloshyn, V. I., Boikevych, O. R. & Karkavchuk, V. V. (2012). *Financial and economic security of Ukrainian enterprises: strategy and mechanisms for ensuring: monograph* [Finansovo-ekonomichna bezpeka pidpriemstv Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zabezpechennia: monohrafiia; za red. T. G. Vasylytsiva], Liha-Pres, Lviv, 386 s. [in Ukrainian]
2. Blank, I. A. (2009). *The financial security management of enterprise* [Upravlenie finansovoi bezopasnostyu predpriyatiya], Elga, Kiev, 778 s. [in Russian]

3. Papekhin, R. S. (2007). *The factors of enterprise financial stability and security: Author's thesis [Faktory finansovoi ustoichivosti i bezopasnosti predpriyatiya: avtoref. dis. ... kand. ekon. nauk]*, Volgograd, 21 s. [in Russian]
4. Shtanhret, A. M. (2013). *Methodological aspects of enterprise financial security management [Metodychni aspekty upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidpriemstv]*, Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy, vyp. 23.2, s. 328–335 [in Ukrainian]
5. Pidkhomnyi, O. M., Mykytiuk, N. O., Vozniuk I. P. *Typology of threats to the financial security of business entities [Typolohiia zahroz finansovii bezpetsi subiektiv pidpriemnytskoi diialnosti]*. URL: http://vlp.com.ua/files/20_29.pdf [in Ukrainian]
6. Badaeva, O. N. (2013). *The estimation of financial security of small and medium-sized enterprises: Author's thesis [Otsenka finansovoy bezopasnosti malyh i srednih predpriyatiy: avtoref. dis. ... kand. ekon. nauk]*, Ivanovo, 24 s. [in Russian]
7. Saruhanyan, G. A. (2013). *The financial security of company: Author's thesis [Finansovaya bezopasnost kompanii: avtoref. dis. ... kand. ekon. nauk]*, Moskva, 23 s. [in Russian]
8. Moiseienko, I. P., Marchenko, O. M. (2011). *The financial and economic security management of enterprise [Upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva]*, Lviv, 380 s. [in Ukrainian]
9. Orlyk, O. V. (2014). *The directions of forming reliable economic security system of economic entities [Napriamky formuvannia nadiinoi systemy ekonomichnoi bezpeky subiektiv hospodariuvannia]*, Sotsialno-ekonomichni aspekty rozvytku ekonomiky ta upravlinnia: zbirnyk materialiv mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii (16–17 sichnia 2014 r.), FOP Drobiazko S. I., Dnipropetrovsk, s. 306–309 [in Ukrainian]
10. Orlyk, O. V. (2015). *The mechanism of enterprise financial and economic security management and its main components [Mekhanizm upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva ta yoho osnovni skladovi]*, Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky, vyp. 2 (19), s. 222–232 [in Ukrainian]
11. Zaporozhtseva, L. A. (2011). *Financial security of enterprise in the transition to IFRS [Finansovaya bezopasnost predpriyatiya pri perekhode na MSFO]*, Mezhdunarodnyi bukhgalterskii uchet, No. 36 (186), s. 46–51 [in Russian]
12. Mandzinovska, Kh. O. (2015). *Some methodological principles to guarantee financial security of engineering company [Metodychni zasady protsesu harantuvannia finansovoi bezpeky mashynobudivnoho pidpriemstva]*, Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy, vyp. 25.4, s. 248–253 [in Ukrainian]
13. Kartuzov, Ye. P. (2012). *Influence of risks and threats upon financial security of enterprises [Vplyv ryzykiv i zahroz na stan finansovoi bezpeky pidpriemstv]*, Aktualni problemy ekonomiky, No. 9 (135), s. 115–124 [in Ukrainian]
14. Mandzinovska, Kh. O. (2016). *Internal threats of financial security of enterprise [Vnutrishni zahrozy finansovii bezpetsi pidpriemstva]*, Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia, vyp. 4(04), s. 167–171 [in Ukrainian]
15. Sokolov, Yu. A. (2012). *The financial security of economic systems [Finansovaya bezopasnost ekonomicheskikh sistem]*, Ankil, Moskva, 264 s. [in Russian]
16. Syrota, V. S. (2014). *Prevention of threats as the main direction of providing enterprise economic security [Poperedzhennia zahroz yak osnovnyi napriam zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva]*, Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Serii «Ekonomichni nauky», vyp. 8, ch. 7, s. 129–132 [in Ukrainian]
17. Orlyk, O. V. (2015). *The analysis of factors that influence economic security of enterprises and methods of protection from threats and neutralize their consequences, Trends and innovations in modern economy [Analiz faktoriv vplyvu na ekonomichnu bezpeku pidpriemstv ta metody zakhystu vid zahroz i neutralizatsii yikh naslidkiv, Trendy ta innovatsii v suchasni ekonomitsi]*, KhNUBA, Kharkiv, s. 154–165 [in Ukrainian]